

рівня кваліфікації державних службовців. Натомість, аналіз відповідної інформації з даного питання, приводить до висновку, про формування за останні роки позитивної динаміки в даному моменті. Так, офіційним підтвердженням того є рейтинг 2018 року в якому оприлюднено рейтинг країн світу стосовно розвитку відкритих даних Open Data Barometer, в якому Україна презентувала прогресивну тенденцію піднявшись вгору на 25 сходинок, порівняно з попередніми роками, стосовно дотримання прав людини на публічну інформацію.

Однак, найпоширенішою причиною проблем в дотриманні прав людини на публічну інформацію є наявність низького рівня знань громадян України національного законодавства та міжнародних стандартів у цій сфері, зокрема в частині розрізнення запиту і звернення отримання публічної інформації.

Бібліографічні посилання:

1. Яка інформація є публічною? URL: <https://cedem.org.ua/consultations/yaka-informatsiya-ye-publichnoyu/>
2. Про доступ до публічної інформації: закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
3. Постанова Пленуму Вищого Адміністративного суду України «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації» від 29 вересня 2016 року. https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/HR4U/ATI_Uk.pdf
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу до публічної інформації у формі відкритих даних: закон № 319-VIII від 09.04.2015/ URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/319-19/paran24#n2>
5. Постанова Кабінету Міністрів України № 835, від 21 жовтня 2015 року URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM052354.html

Нестерцова-Собакарь Олександра Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

**ЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ У ЗАХИСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В
УКРАЇНІ**

Активна трансформація політичної, економічної, правової та соціальної систем і приведення їх у відповідність зі світовими стандартами зумовлюють актуальність дослідження цивільно-правового інституту права власності, в якому на особливу увагу заслуговує розгляд особливостей захисту права власності за допомогою саме цивільно-правових засобів.

Взагалі, категорія власності посідає одне з найважливіших місць в суспільній свідомості й загалом у суспільному житті [1, с. 38]. Право власності є базисом та гарантією існування й розвитку громадянського та демократичного суспільства [2, с. 48]. Право громадянина на власність, як важливий атрибут правової держави, закріплено в Конституції України, у якій встановлено форми власності (ст. ст. 13, 41, 142 та 143 Конституції України), закріплено рівність усіх суб'єктів права власності (ст. ст. 13 і 42 Конституції України) [3]. Крім того, статтею 41 Конституції України передбачено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [4, с. 568]. Так, право власності на нерухоме майно гарантується державою, набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Отже, право власності є непорушним, належить до природних прав людини, є абсолютним правом і означає, що ніхто не може його порушувати.

Поняття способу захисту є ключовим для інституту захисту цивільних прав та законних інтересів. Для захисту цивільного права у юрисдикційному порядку застосовуються способи захисту цивільних прав, передбачені у ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу України.

У ЦК України, хоча і немає визначення поняття захисту права власності, але визначаються порядок та засоби (способи) захисту або охорони порушеного права [5, с. 626]. Так, у ст. 6 ЦК України зазначається, що «захист цивільних прав здійснюється в установленому порядку судом, арбітражем або третейським судом» переліченими в статті засобами, а відповідно до ст. 86 ЦК України «право власності в Україні охороняється законом».

ЦК України у Главі 29 передбачає конкретні правові засоби, якими може скористатись власник у разі порушення його суб'єктивного права власності. Проте очевидно, що цей перелік не є вичерпним [6, с. 9]. Неоднозначним є й перелік засобів (способів) захисту, наведених у ст. 16 ЦК України, адже з позиції теорії права у законодавчому переліку змішуються близькі, але не тотожні поняття – спосіб і форма захисту цивільних прав [7, с. 27].

В юридичній літературі немає єдиної думки щодо класифікації цивільно-правових засобів захисту права власності. Так, в спеціалізованій літературі виділяють такі види позовів, спрямованих на захист приватної власності:

1) про визнання права власності на майно, витребування його з чужого незаконного володіння та від добросовісного набувача у передбачених законом випадках або відшкодування його вартості чи усунення інших порушень прав власника [8, с. 115];

2) про визначення порядку володіння, користування і розпорядження майном, що є спільною власністю;

3) про поділ спільного майна або виділення з нього частки;

4) про визнання недійсними угод про відчуження майна чи дійсними у випадках, коли одна із сторін повністю або частково виконала угоду, що потребує нотаріального посвідчення, а інша сторона ухиляється від нотаріального посвідчення угоди за рішенням суду, незаконними актів державних органів, органів місцевого та регіонального самоврядування про неправомірне втручання у здійснення власником правомочностей щодо володіння, користування і розпорядження своїм майном;

5) про переведення прав і обов'язків покупця за договором купівлі-продажу, укладеним учасником спільної часткової власності на частку в ній із порушенням права привілейованої купівлі цієї частки іншим учасником цієї спільної власності;

6) про передачу у приватну власність майна, якщо за законом воно підлягає відчуженню цьому громадянину, визнання недійсними угод, укладених із порушенням прав цього громадянина;

7) про виключення майна з опису;

8) про відшкодування шкоди, завданої майну, або збитків, завданих порушенням права власності, виключаючи недержані доходи;

9) про інші вимоги, пов'язані з охороною права приватної власності [9, с. 68].

Найпоширенішим є також поділ цивільно-правових засобів захисту на речово-правові та зобов'язально-правові. Серед засобів захисту права власності виділяють речово-правові; зобов'язально-правові; такі, що впливають із різних інститутів цивільного права та вимоги до органів державної влади й управління про захист інтересів власника від правомірного або неправомірного втручання.

Отже, цивільно-правові засоби захисту права власності доцільно було б поділити на три великі групи: речово-правові, зобов'язально-правові та спеціальні.

До спеціальних цивільно-правових засобів захисту, на наш погляд, належать законодавчо закріплені засоби захисту, що застосовуються в особливих випадках порушення прав власників. Такими випадками є позови про захист прав співвласників у разі виділу, поділу та продажу спільного майна; засоби захисту права власності померлих та осіб, визнаних безвісти відсутніми або оголошених померлими; засоби захисту прав власників від неправомірного чи правомірного втручання державних органів, органів місцевого самоврядування та в надзвичайних ситуаціях; інші спеціальні засоби, обумовлені особливим колом уповноважених чи зобов'язаних осіб та надзвичайними обставинами [10, с. 48].

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Найбільш дослідженими в юридичній літературі є речово-правові засоби захисту. Законодавець у ст. 16 ЦК України «Захист цивільних прав та інтересів судом» вживає термін «способи захисту», а оскільки право власності є одним із цивільних прав, можна припустити, що законодавець і на захист права власності поширює термін «способи захисту». У Главі 29 зазначеного кодексу, присвяченій захисту права власності, не йдеться ні про способи, ні про засоби.

Зобов'язально-правові засоби захисту права власності базуються на можливості застосовувати примусові заходи у правовідносинах із конкретно визначеними учасниками відносних правовідносин, у яких є уповноважена і зобов'язана особа.

Види зобов'язально-правових засобів захисту безпосередньо пов'язані з видами зобов'язань. Виходячи з поділу зобов'язання на договірні та недоговірні (позадоговірні), зобов'язально-правові засоби захисту в свою чергу також поділяються на договірні, зобов'язально-правові та засоби захисту права власності у недоговірних зобов'язаннях, що характеризуються властивими лише їм особливостями.

У договірних зобов'язаннях уповноважена особа може захистити своє право власності шляхом примусу боржника виконати обов'язок в натурі; розірвання договору; застосування мір відповідальності, передбачених договором чи інших заходів, передбачених договором або законом (наприклад, повернення сторонам майна, переданого ними на виконання договору, повернення майна, переданого власником у орендне чи інше тимчасове користування).

До недоговірних (позадоговірних) зобов'язань доктрина відносить публічне обіцяння винагороди, ведення чужих справ без доручення, запобігання загрози шкоді чужому майну, рятування здоров'я та життя іншої особи, заподіяння шкоди, створення небезпеки (загрози) життю та здоров'ю фізичних осіб, а також їхньому майну та майну юридичних осіб [11, с. 17].

Таким чином, право власності займає провідне місце в системі прав і свобод людини і громадянина. Його належне забезпечення та реалізація є чинниками зміцнення й утвердження України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, а також важливим елементом політичного, економічного, соціального, культурного та іншого прогресу суспільства. Цивільно-правовий захист права власності – це система активних заходів, застосовуваних власником, компетентними державними чи іншими органами, спрямованих на усунення порушень права власності, покладення виконання обов'язку з відновлення порушеного права на порушника. Така система захисних заходів водночас є складовою частиною загальноправового механізму захисту права власності.

Бібліографічні посилання:

1. Несинова С.В. Правовий інститут права власності в контексті Європейського суду з прав людини. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 3. С. 38-41.
2. Чеховська Д.Р. Особливості державної реєстрації прав власності на нерухоме майно на підставі рішення суду / Д. Р. Чеховська, В. В. Цюра. Право і суспільство. 2015. № 4(2). С. 48-55.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Конституція України. Науково-практичний коментар / [редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2011. 1128 с.
5. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар. Видання третє переробл., доповн. Х. : ТОВ «Одіссей», 2007. 1200 с.
6. Гнатів О. Б. Захист права власності в цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Львів, 2014. 20 с.
7. Сульженко Ю. Форми і способи захисту суб'єктивних цивільних прав і законних інтересів. Право України. 2005. № 12. С. 24-28.
8. Антонюк О. Умови захисту права власності шляхом визнання. Национальный юридический журнал: теория и практика. 2015. С. 115-120.
9. Цивільне та сімейне право України у запитаннях та відповідях / [Харитонов Є. О., Калітенко О. М., Зубар В. М. та ін.]. Х. : ТОВ «Одіссей», 2002. 640 с.

10. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні. К. : Юрінком Інтер, 2001. 255 с.
11. Зобов'язальне право: теорія і практика : навч. посібн. для студентів юридич. вузів і фак. ун-тів / [Дзера О. В., Кузнецова Н. С., Луць В. В. та ін.]; за ред. О. В. Дзери. К. : Юрінком Інтер, 2000. 912 с.

Орлова Ірина Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного, адміністративного та
фінансового права Інституту права імені В.
Сташиса Класичного приватного університету

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Існування сучасної економічної системи тієї чи іншої країни неможливе без здійснення впливу на неї з боку держави. Причому ступінь цього впливу, його обсяг та засоби обумовлюються історичним періодом розвитку держави, станом економіки, політичною ситуацією тощо. Тому перед державою постійно стоїть задача пошуку оптимальних форм та засобів регулюючого впливу на господарську діяльність.

Між тим, окрім розв'язання завдань практичного характеру, необхідно займатися дослідженням теоретичної основи щодо регулювання діяльності суб'єктів господарювання з боку держави, зокрема з'ясуванням сутності державного регулювання господарської діяльності.

Взагалі поняття «регулювання» (від лат. «regulo») означає упорядкування, приведення чогось у відповідність [1, с. 296].

Тлумачний словник юридичних термінів визначає поняття правового регулювання як форми регулювання суспільних відносин, що забезпечує відповідність поведінки їх учасників вимогам і дозволам, які містяться в нормах права [2, с. 218].

Зміст правового регулювання визначається цілеспрямованістю, впорядкованістю, сферою впливу, методами. Цілеспрямованість полягає в упорядкованості суспільних відносин на законодавчому рівні, впорядкованість досягається на основі реалізації поставлених цілей, сфера впливу є чітко визначеною та загальнодоступною для розуміння в суспільстві, методи визначаються під час застосування норм права [3, с. 116–118].

Правове регулювання визначається і як система заходів, яка здійснюється для стабілізації економіки країни до наявних умов [4].

Деякі автори ототожнюють таке регулювання з впливом держави на економічні процеси задля економічного розвитку держави [5]. Інші – визначають державне регулювання як систему заходів законодавчого, адміністративно-виконавчого, контролюючого характеру, які здійснюються державою з метою підтримання суспільного господарського порядку в економічній системі України [6, с. 397].

У законодавстві та літературі зустрічається також термін «державна регуляторна політика». Під поняттям «державна регуляторна політика» у сфері господарювання розуміється зменшення втручання держави у господарську діяльність, усунення правових, адміністративних, економічних, організаційних перешкод у розвитку підприємництва, запровадження нових підходів до державного регулювання господарської діяльності [7, с. 79].

Отже, коли мова йде про забезпечення відповідності поведінки учасників господарських правовідносин визначеним у законодавстві України моделям правовідносин, у літературі використовуються такі поняття: «державне регулювання господарської діяльності», «державний вплив на економіку (господарську діяльність)», «державне управління економікою» тощо. Визначення співвідношення зазначених понять дозволить з'ясувати сутність регулювання діяльності суб'єктів господарювання державою.

Співвідношення понять «державний вплив на економіку (господарську діяльність)» та «державне регулювання господарської діяльності» може мати два значення: у першому – дані терміни розглядаються як тотожні поняття, синоніми; у другому – поняття «державне регулювання